पञ्चाङ्गशुद्धि स्त्री पञ्चाङ्गस्य शुद्धिः। तिथिवारादीनां शुद्धौ दोषराहित्ये विहिततिथ्यादौ "पञ्चाङ्गशुद्धिदिवसे चोदये शशितारयोः। शुद्धशुक्लोदये शुद्धे लग्ने द्वादशशोधिते। चन्द्रतारानुकूल्ये च शस्यते सर्वकर्मसु"।

पञ्चाङ्गी स्त्री करिण्यां जटिलस्यमहाभेदि हेमच०।

पञ्चाङ्गुल पु० पञ्च अङ्गुलय इव पत्रेषु यस्य दारुणि अच्छमा०। एरण्डवृक्षे अमरः। २पञ्चाङ्गुलाकारयुक्ते दर्भभेदे च अदारुणि तु न अच्। पञ्चाङ्गुलि इत्येव।

पञ्चाज न० पञ्चसस्यवत् विग्रहः। अजाबाः पूरीषादिपञ्चके तद्वदेव तद्दृष्टपाकविधिः सुश्रुतोक्तः पञ्चसस्यशब्दे दर्शितः।

पञ्चातप त्रि० पञ्चभिरग्न्यादिभिरातप्यते आ+तप–अच् कृत०। अग्निचतुष्टयसूर्यरूपैः पञ्चभिस्तप्यति। तत्स्थापनप्रकारस्तु "वह्नियेदीरभिः शुष्कैश्चतुर्दिक्षु चतुष्कृतम्। वह्निर्मध्यस्थापनं ग्रीष्मे तीव्रांशुकृत पञ्चमः। कृत्वान्तरे चतुष्कोणं कृत्वा वैश्वानरेणिना। तन्मध्यस्था सूर्यबिम्बं शीतली वह्नुनांशुका" कालिकापु० ४२अ०। "ग्रीष्मे पञ्चाग्निमध्यस्थो वर्षासु स्थण्डिलेशयः" स्मृतिः।

पञ्चात्मक त्रि० पञ्च आकाशादय आत्मा स्वरूपं वा यस्य। आकाशादिपञ्चभूतस्वरूपे "पञ्चात्मकं देहमिदं" मार्कण्डेयपु० २५अ०। पञ्चीकृतभूतजातत्वाद्देहस्य तथात्वं पाञ्चभौतिकशब्दे दृश्यम्।

पञ्चानन पुंस्त्री० पञ्च विस्तीर्णमाननमस्य। १सिंहे स्त्रियां ङीष्। २सिंहराशौ पु० पञ्च आननान्यस्य। ३पञ्चमुखे शिवे च। "विभाव्य मुखपञ्चकं हि शिवस्य वरवर्णिनि!। सद्योजातं वामदेवमघोरञ्च ततःपरम्। तत्पुरुषं तथेशानं पञ्चवक्त्रं प्रकीर्त्तितम्। सद्योजातं च वै शुक्लं शुद्धस्फटिकसन्निभम्। पीतवर्णं तथा सौम्यं वामदेवं मनोहरम्। कृष्णवर्णमघोरं च भस्मं भीमविवर्द्धनम्। रक्तं तत्पुरुषं देवि! दिव्यमूर्त्तिमनोहरम्। श्यामलं च तथेशानं सर्वदेवं शिवात्मकम्। चिन्तयेत् पश्चिमे चाद्यं द्वितीयं च तथोत्तरे। अघोरं दक्षिणे देवं पूर्वे तत्पुरुषं तथा। ईशानं मध्यतो ज्ञेयं चिन्तयेत् भक्तितत्परः" निर्वाणतन्त्रे ६पटले। ४रुद्राक्षभेदे।

पञ्चाप्सरस् यातकर्षिसनेत्रपञ्चाभङ्गार्थमिन्द्रप्रेषित पञ्चाप्सरोभिस्तपञ्चाभङ्गे जाते यत्र सरोवरे तासां सर्वदाऽस्थितिरासीत् तादृशे सरोभेदे रघु० ११सर्गे दृश्यम्।

पञ्चाब्जमण्डलम् न० सर्वतोभद्रमण्डलान्तर्गते पञ्चपद्मात्मके मण्डलभेदे "पञ्चाब्जमण्डलं प्रोक्तमेतत् कलिक वर्जितम्" राघवभट्टोद्धृतवचनम्।

पञ्चामरा स्त्री संज्ञायां कर्म०। अमरसतापञ्चके "एका तु अमरा दूर्वा तस्या अन्यां अमामवेत्। अन्या तु विजया देवी निर्द्विरूपा सरस्वती। अन्या तु नित्यपत्राख्या शिवसन्तोषकारिणी। अन्या तु योगसिद्ध्यर्थं निर्गुण्डी चामरा जता। अन्यात्तु कालतत्त्वज्ञी श्रीविष्णोः प्रियतोषिणी। एताः पञ्चामरा ज्ञेया योगसाधनकर्मसु" इति रुद्रयामलोत्तरखण्डे २६पटले।

पञ्चामृत न० समा०द्वि०। "दुग्धं च शर्करा चैव घृतं दधि तथा मधु। पञ्चामृतमिदं प्रोक्तं नित्युक्तेषु पञ्चसु दुग्धादिषु।

पञ्चामृतयोग पु० "गुडूची गोक्षुरश्चैव मुशली सुखिलका तथा। अतावरीति पञ्चानां योगः पञ्चामृताभिधः" राजनि० ७क्लेषु युक्तगुडूच्यादिषु।

पञ्चाम्नाय पु० संज्ञायां कर्म०। शिवेन पञ्चभिर्वक्त्रैरुक्तेषु आम्नायतन्त्रशास्त्रेषु यथोक्तं "पूर्वाम्नायः पूर्वमुखः प्रथमः पश्चिमामुखः। दक्षिणो दक्षिणमुखदुत्तरश्चोत्तरःपरः। निरुत्तरं तथा चोर्द्ध्वं सिद्धान्तागमरूपिणम्। ऊर्द्ध्वाम्नाय परिज्ञानं नाम्नस्य तपसः फलम्" इति "पूर्वाम्नायः मन्त्ररूपो दक्षिणः कर्मरूपकः। पश्चिमः प्रश्नरूपः स्यादुत्तरं चोत्तरस्तथा। ऊर्द्ध्वाम्नायस्तत्त्वबोधः केवलानुभवात्मकः" इति भैरवतन्त्रम् "शिवपञ्चमुखेभ्यश्च पञ्चाम्नायाः समुद्गताः" इत्यादि तन्त्रार्थवतन्त्रम्।

पञ्चाम्ल न० "अम्लत्यमेकं पिचुमर्दमेकं व्यपोधमेकं दशपुष्पजातीः। द्वे द्वे तथा दाडिमसातुलुङ्गे पञ्चाम्लवाणी नरकं न याति" इति वराहपु० १७क्ले "अम्लत्य एकः पिचुमर्द एको द्वौ चम्पकौ त्रीणि च केसराणि। सम्पाद्य ताला नव नारिकेलाः। पञ्चाम्लवाणी नरकं न याति" तिथि०त०२७क्ले च अम्लत्यादौ। वस्तुतः पञ्चानामाम्लानां वापीत्युत्तरपदद्विगुः तात्पर्यवशात् अम्लत्यादीनां वापीत्यध्याहारेणान्वयः इति बोध्यम्।

पञ्चाम्ल न० अम्लपञ्चके "कोलदाडिमडल्लाम्लैरम्लवेतसमंयुतैः। चतुरम्लञ्च पञ्चाम्लं मातुलाङ्गसमन्वितम्" शब्दच० उक्ते अम्लपञ्चके

पञ्चायतनी स्त्री पञ्चानामुपास्यदेवरूपाणामायतनानां समाहारः। गणेशादिपञ्चदेवरूपोपास्यानां समाहारे। पञ्चदेवोपासकस्य यस्मिन् दिने यस्य पूजनं तस्य तद्दिने मध्ये